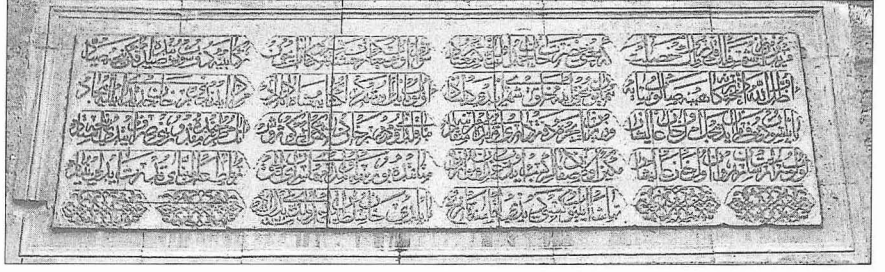

EKBERNÂME

(أكبرنامه)

Ebü'l-Fazl el-Allâmî'nin
(ö. 1011/1602)Bâbürlü Hükümdarı
Ekber Şah adına yazdığı
Hindistan'ın idarî, siyasi ve dinî
hayatına dair meşhur eseri
(bk. EBÜ'İ-FAZL el-ALLÂMÎ).

Ekmekcizâde Ahmed Paşa Kervansarayı'nın kitâbesi

EKMEKÇİZÂDE
AHMED PAŞA KERVANSARAYIEdirne'de
XVII. yüzyıl başlarında yapılan
kervansaray.

Kitâbesinden, 1018'de (1609-10) I. Ahmed'in emriyle Başdefterdar Ekmekcizâde Ahmed Paşa tarafından inşa ettirildiği öğrenilmektedir. Semte adını veren Aşekadın Camii'nin karşısında bulunması ve aynı adı taşıyan bir hanın yerine yapılmış olmasından dolayı Aşekadın Hanı (Kervansaray) olarak da anılır. Mimarının Mimarbaşı Sedefkâr Mehmed Ağa olduğu, Edirneli mimar Hacı Şâban'ın da ona yardım ettiği bilinmektedir. Kesme taş, tuğla ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı iki ayrı bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm, kuzeybatı-güneydoğu istikametinde yerleştirilmiş ve üzerleri çift meyilli ahşap bir çatı ile örtülmüş bulunan dikdörtgen planlı iki büyük mekândan, ikinci bölüm ise bunların önünde yer alan büyükçe bir avlu ile onu

dıştan çevreleyen dükkân dizilerinden oluşur.

Kuzeydoğu cephesindeki dükkân dizileri arasına yerleştirilen giriş, kare planlı ve üzeri kubbe ile örtülü bir mekân şeklinde düzenlenmiştir. Bugün yıkık olmasına rağmen tuğla kubbeye geçişin pandomentiflerle sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu mekâna, her iki yanda bulunan birer küçük beşik tonozlu hücre açılır. Avluya geçiş basık kemerli bir kapı ile sağlanmıştır; kapının üzerinde, dokuz beyitten meydana gelen beş satırlık bir mermer kitâbe mevcuttur. Kapıdan sonra sivri kemerli bir eyvana girilir. Eyvanın iç yan duvarlarında sivri kemerli birer niş ve avluya geçtikten sonra da iki yanında kare planlı birer mekân bulunmaktadır. Bunların avluya bakan cephelerinde sivri kemerli alınlıklara sahip birer kapı ile pencere vardır. Avlunun sağında, nisbeten sağlam durumda bulunan dikdörtgen bir mekânla mahiyetleri tam anlaşılmayan bazı kalıntılar yer almakta ve bunların muhtemelen sosyal amaçlı birimler olduğu düşünülmektedir.

Avlunun güneybatı yönünde yer alan büyük kapalı mahallerin avluya bakan köşelerinde simetrik olarak yerleştirilmiş, içten aynalı tonoz, dıştan çatı ile örtülmüş iki küçük mekân vardır. Bu yapıların avluya bakan cephelerinde iki pencere, karşılıklı cephelerinde sivri kemerli alınlıklara sahip basık kemerli kapılar, içlerinde de birer ocak nişi bulunmaktadır.

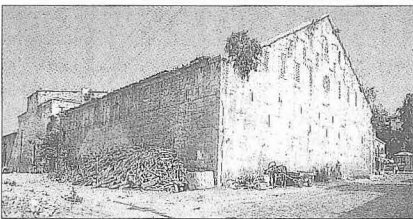
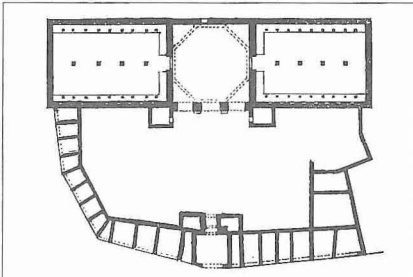
Avludan sonra girişin tam karşısında iki büyük taş pâyenin taşıdığı üç sivri kemerli açıklığı ile kare planlı bir iç avlu yer almaktadır. Bunun üzerinde, köşelerde sivri taş kemerlere oturan ve tuğla tromplarla geçişi sağlanan sekizgen bir kasnak vardır. Duvar yüzeylerinde de sathî tuğla kemerlere basan kasnak dıştan kesme taş, içten dört sıra tuğla,

bir sıra kesme taş örgülüdür. Üzeri bugün açık olan sekizgen kasnak herhalde sivri bir kubbe veya bir külâhla örtülü idi. Burada yer alan pâyelerin büyük avluya ve içe bakan cephelerinde birer sivri kemerli niş bulunmaktadır; ortadaki iki pâyeye arasına sonradan bir yalak yerleştirilmiştir. İç avlunun güneybatısında yer alan duvarın ortaya yakın kısmında eskiden mevcut bir açıklığın örülerek kapatıldığı anlaşılmaktadır; burada tuvaletlerin yer almış olması kuvvetle muhtemeldir. Moloz taş kaplamadan oluşan iç avlunun döşemesi zamanla dolmuş ve 50 cm. kadar yükselmiştir.

İç avlunun iki yanındaki dikdörtgen planlı, üzeri çift meyilli ahşap çatı ile örtülü büyük mekânlara iç avluya açılan basık kemerli birer kapı ile girilmektedir. Her ikisinin de ortasında, ahşap çatı konstrüksiyonunun en önemli taşıyıcı elemanı durumunda olan 80 × 80 cm. ölçülerinde dörder pâyeye vardır; ayrıca iki yan duvardan 2,60 m., içeride üst örtünün ikinci derecede yükünü taşıyan sekizden toplam on altı tane ağaç direk bulunmaktadır. Geç dönemlerde bu direk ve pâyelerin aralarına taş yemlikler konulmuş, direklerle duvarın arası da seki şeklinde yükseltilmiştir. Kışın kervancılarla hayvanlarının gecelemesine mahsus olan bu büyük mekânlarda yirmişerden kırk ocak nişi yer alır. Eskiden kurşun kaplı olduğu bilinen ahşap çatı bugün biraz aşağıya alınmış ve kiremitle kaplanmış durumdadır. Her iki kısmın da dışa bakan yan cephelerinde altta iki sıra mazgal, üstte ajurlu mermer şebekelere sahip üç sıra pencere dizisi bulunmaktadır. Özellikle güneydoğu cephesinde yer alan pencereler, çeşitli form ve zengin geometrik desenlerden oluşan şebekeleriyle dikkat çekmektedir.

Avluyu çevreleyen toplam yirmi iki dükkânın girişe göre sağda yer alan dokuz

Ekmekcizâde Ahmed Paşa Kervansarayı ve planı - Edirne

tanesi kapalı mekânlara paralel, soldakiler ise arkalarındaki kapalı mekâna kadar bir kavis yapacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu sebeple dükkânlar arasında bir plan birliği ve cephede simetrik düzen sağlanamamıştır. Son yıllarda restore edilen dükkânlar, cephelerindeki kesme taş ve tuğladan örülmüş yuvarlak kemerlere uygun biçimde beşik tonozlarla örtülmüştür. Yalnız girişin solundaki dördüncü dükkânın üzerinde sekizgen kasnaklı bir kubbe bulunmaktadır. Dükkânların içinde çeşitli büyüklükte nişlerle birer ocak vardır. Güneydoğuda yer alan dokuz dükkânın cepheleri iki sıra tuğla, bir sıra kesme taş, diğerlerinin ise sade kesme taş duvar örgüsüne sahiptir.

Ekmeçizâde Ahmed Paşa Kervansarayı, yerleştirme düzeni bakımından Osmanlı kervansaray mimarisi içinde farklı bir tipe sahiptir. Kapalı mekânları ve dekoratif ajurlu pencerelerin yer aldığı cepheleri yönünden Büyükçekmece'deki Kanûnî Sultan Süleyman'ın kervansarayı ile yakın bir benzerlik gösterir. Yine dikdörtgen planlı kapalı mekânları ile Silivri'deki Pîrî Mehmed Paşa Kervansarayı'na benzediği görülmekte, planı itibarıyla de daha sonra yapılan Vezirhan'daki kervansarayına öncülük etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Bulgaristan'daki XVII. yüzyılın başına tarihlenen Harmanlı Kervansarayı'na da çok büyük bir benzerlik göstermektedir.

Pek çok tamir görerek çeşitli değişikliklere uğramış ve zamanla kervansaray fonksiyonunu kaybetmiş olan yapı bir süre de süvari kışlası olarak kullanılmıştır; bugün ise PTT'ye garaj hizmeti vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmet Refik [Altınay], *Hicri On Birinci Asırda İstanbul Hayatı (1000-1100)*, İstanbul 1931 — İstanbul 1988, s. 36; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 89-90; Rifki Melûl Meriç, *Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında*, İstanbul 1963, s. 17, 92-93; Zeynep Nayır [Ahunbay], *Osmanlı Mimariğinde Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası (1609-1690)*, İstanbul 1975, s. 206-209; Gönül Güreşsever [Cantay], *Anadolu'da Osmanlı Devri Kervansaraylarının Gelişmesi* (doktora tezi, 1975), İÜ Ed.Fak. Sanat Tarihi Bölümü, s. 118-121; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 322; Ayşe Gülçin Küçükkaya, *Mimarbaşı Sedefkâr Mehmed Ağa'nın Yaşamı ve Türk Osmanlı Mimarisine Katkısı* (doktora tezi, 1987), Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Rölöve ve Restorasyon Bölümü, s. 165-186; Semavi Eyice, "Karl Teply'nin Die Kaiserliche Grossbotschaft (Wien 1976) Adlı Kitabının Tanıtımı", *TTK Belleten*, XLI/162 (1977), s. 410.

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

EKMEKÇİZÂDE AHMED PAŞA KÖPRÜSÜ

Edirne'de Tunca üzerinde
XVII. yüzyıl başlarında
yapılan köprü.

Evvelce yerinde ahşap bir köprü bulunduğu söylenen bu taş köprü, başdefterdarlık görevinde bulunan Ekmeçizâde Ahmed Paşa (ö. 1027/1618) tarafından 1016 (1607-1608) yılında yaptırılmıştır. Edirneli şair Kâmi tarafından yazılan ve kitâbe köşkünde yer alan beş beyitlik tarih manzumesi şöyledir: "Ekmeçizâde Ahmed Pâşâ-yı kâmkârı / Hayrâtını görenler etmez mi hayr ile yâd // Bu devlet içre defterdâr oldu on sekiz yıl / Bâ-haşmet-i vezâret bâ-devlet-i Hudâ-dâd // Doldurdu Tunca nehrin bî-şübhe sîm ü zerle / Bu cîsr-i bî-adîli li'llâh etti bünyâd // Maksûdu bir duâdır ancak gelip geçenden / Lâyık budur ki sen de rûhunu edesin şâd // Kâmi dedi esâs-ı müstahkemine târîh / Zîbende râh-ı gülşîrîn bu cîsr-i Ahmed-âbâd; kad büniye fî sene 1016, rûsime fî sene 1116 (1704)".

Abdurrahman Hibri Efendi'nin eserinden naklen Rifat Osman Bey ve onu takip eden yazarlar (Peremeci, Aslanapa, Çulpan) köprünün yapımının 1024'te (1615) tamamlandığını bildirirler. Oral Onur ise kaynak göstermeksizin, Kadı Mehmed Şerif tarafından köprünün tamamlanmasıyla ilgili şu tarihin yazıldığını söyler: "Kad benâ Ahmedü ikdü'l-vüzerâ / Fevka nehrin ma'beren mu'teberâ // Rend-i târîh eylemiş kalemi / Ma'ber-i mu'teberun minh haberi, 1024 (1615)" (bu tarihin aslı görülmediğinden Oral Onur'un kitabındaki yazılış imkân ölçüsünde düzeltilerek verilmiştir). Önceleri Edirne köprülerinin sonucunuştur olduğundan Yeni Köprü olarak adlandırılırken daha sonra Eski Köprü denilmiştir. Köprünün I. Dünya Savaşı'ndan az önce tabliyesinin genişletilmesinin tasarlandığını ve bunun Mimar Kemâleddin Bey'in şiddetli tepkisiyle karşılandığını Rifat Osman Bey bildirir. Ekmeçizâde Ahmed Paşa Köprüsü'nün, Hassa Başmimarı Sedefkâr Mehmed Ağa'nın eseri olduğu yolundaki iddia da sadece tahminden ibarettir. Köprü taşkınlar yüzünden yer yer harap olmuş, hatta kitâbe köşkü de zarar görmüştür. 1960'lı yıllarda tamir edilerek yıkılan kısım kersersiz düz bir beton tabliye ile tamamlanmış, köşk de yeniden yapılmıştır.

Ekmeçizâde Köprüsü 136,30 m. uzunluğunda ve 6,90 m. genişliğinde olup en büyük kemeri 15 m. açıklığında yarım yuvarlak on gözden oluşmuştur. Eser çok muntazam işlenmiş kesme taşlardan yapılmıştır. Mahmuzlar menba tarafında çokgen, mansab tarafında sivridir. Bunların üstlerinde veya yanlarında yalnız orta gözler yanında olmak üzere sivri kemerli taşma gözleri de vardır.

Köprünün ortasında bir çıkıntı üzerinde gösterişli bir kitâbe köşkü bulunur. Tabliyeye sivri yüksek kemerli bir eyvan halinde açılan köşkün iki yanında daha alçak birer sivri kemerli açıklık yer alır. Mansab tarafındaki duvarı ise taştan pâyelerle ayrılmış mazgallar halindedir. Mermere işlenmiş olan kitâbe de burada bu mazgal biçimindeki açıklıkların üstündedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 80-81; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Âbideleri*, İstanbul 1949, s. 123-125; Oral Onur, *Edirne-Kitâbeler*, İstanbul 1972, s. 163; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 170-171; a.mlf., "Köprülerde Tarih Köşkları", *STY*, II (1966-68), s. 24-35; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 189-191; Rifat Osman, "Edirne Köprüleri - Eski Köprü", *Millî Mecmua*, sy. 95 (1927), s. 1535.

SEMAVİ EYİCE

EKMEKÇİZÂDE AHMED PAŞA MEDRESESİ

İstanbul'da
XVII. yüzyıl başlarında
yapılan medrese.

Vefa semtinde, Cemal Yener Tosyalı (Eski Kovacılar) caddesi üzerindeki Molla Hüsrev Camii karşısındadır. Bânisi olan Ekmeçizâde Ahmed Paşa, 1015 yılı Safere ayında (Haziran 1606) 1022 Şevvali sonlarına kadar (Aralık 1613) başdefterdarlık makamında bulunmuş, 1027'de (1618) vefat edince medresesinin bitişiğindeki türbesine defnedilmiştir. Medresesi de başdefterdarlığı sırasında yaptırmış olabileceği tahmin edilmektedir. Nitekim Ahmed Paşa'nın Edirne'deki kervansarayını da 1018 (1609-10) tarihli-dir.

20 Ağustos 1330 (2 Eylül 1914) tarihli bir keşif raporunda medresenin o sıradaki durumu şöyle anlatılmaktadır: "Zemine muhtasıl ve birkaçının arka pencere-leri olmağa bir dereceye kadar ceryân-ı havâyâ müsaid ise de, diğerlerinin arkaları kapalı olduğundan ceryân-ı ha-